

UDK: 347.61
pregledni članak
primljen 30. siječnja 2006.

Mr. sc. Željko Galić,
asistent Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru

OBITELJSKI ZAKON FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE – ZNAČAJKE I NOVINE

Državnopravnim osamostaljenjem 1992. godine Bosna i Hercegovina je krenula u samostalno izgrađivanje pravnog sustava i društvenih odnosa kompatibilnih europskom okruženju. Nakon donošenja Porodičnog zakona (za Republiku Srpsku, 2002. godine), pred kraj 2005. godine u drugom entitetu počela je primjena novog Obiteljskog zakona Federacije BiH. Time je u oba entiteta prestalo važenje i primjena Porodičnog zakona iz 1979. godine.

Autor u članku navodi glavne razloge i svrhu donošenja; iznosi, analizira i vrednuje sadržajna obilježja i novine novog federalnog zakona, posebice ističući aktualne dvojbe i neke nedorečenosti novih zakonskih rješenja.

Ključne riječi: obitelj, uređenje obiteljskih odnosa, značajke i novine Obiteljskog zakona Federacije Bosne i Hercegovine.

1. Uvod

U proteklih, gotovo punih dvadeset i šest godina Porodični zakon¹ iz bivše Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: PoZ) uređivao je obiteljsko-pravne odnose na različitim prostorima Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: BiH). Na cijelom području BiH, odnosno i na prostoru Republike Srpske (u daljnjem tekstu: RS), vrijedio je do 2002. godine,² a na prostoru Federacije BiH (u daljnjem tekstu: F BiH) njegova primjena prestala je pred kraj 2005. godine.

Ako imamo na umu važnost, kompleksnost i dinamičnost društvenih odnosa, promjenu društveno-političkog sustava te sveukupne demokratske promjene u BiH, onda je jasno da je već poodavno postojala potreba donošenja novog zakona koji će kvalitetnije i cjelovitije, u duhu vremena, urediti i obiteljskopravne odnose. Osim toga, kako se BiH opredijelila za suvremene europske i euroatlantske integracijske procese, kojima

¹ Porodični zakon ("Službeni list SR BiH", broj 21/79 i 44/89), objavljen je 9. srpnja 1979. godine, stupio na snagu nakon isteka šest mjeseci od dana objave, a mijenjan je samo jedanput. Osim F BiH, zakon je u spomenutom vremenskom razdoblju vrijedio i na prostoru današnjeg Brčko Distrikta BiH.

² Novi Porodični zakon (za Republiku Srpsku) ("Službeni glasnik RS", broj 54/02. - u daljnjem tekstu: PoZ RS) donesen je u srpnju 2002. godine, stupio na snagu 4. kolovoza iste godine, a temeljem odredbi njegova 296. članka, danom stupanja na snagu tog zakona prestao je važiti Porodični zakon ("Službeni list SR BiH", broj 21/79 i 44/89).

želi postati punopravnom članicom Europske unije³ i drugih međunarodnih organizacija (Partnerstva za mir, NATO-a i dr.), u tu svrhu mora svoje zakonodavstvo uskladiti s pravnim stečevinama i standardima Europske unije - dakle i u dijelu koji uređuje obiteljske odnose.

Uporište za uređivanje obiteljskih odnosa crpi se iz Ustava BiH - njegova članka III. Nadležnost i odnosi između institucija Bosne i Hercegovine i entiteta. Stavkom 1. toga članka propisane su nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine, a stavkom 2. - nadležnosti entiteta. S obzirom da uređivanje obiteljskih odnosa, odnosno mjerodavnost za donošenje obiteljskog zakona nije izričito stavljena u nadležnost institucija BiH, time je, sukladno članku III. 3. a. Ustava BiH (koji propisuje da one vladine funkcije i ovlasti, koje po Ustavu BiH nisu izričito dodijeljene institucijama BiH pripadaju entitetima), ta mjerodavnost (o)stavljena za entitete.

Osim sveukupnih društvenih i ustavno-pravnih promjena u (F)BiH, jednako važan razlog za donošenje novog obiteljskog zakona su neke odredbe međunarodnih ugovora (konvencija i njihovih protokola - npr. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, 1950.), Konvencija UN-a o pravima djeteta (1989.), te praksa mjerodavnih europskih tijela (npr. Europskog suda za ljudska prava) vezana za obiteljske odnose.

Inicijativi za izradu teksta novog Obiteljskog zakona u FBiH prethodila su i stalna obraćanja građana Odjelu za prava djeteta pri Instituciji Ombudsmana Federacije BiH, u slučajevima kada postojeće norme nisu uređivale sporne situacije, ili kada su postojeća zakonska rješenja za sporne situacije, ali mjerodavna tijela, pa i sami sudovi nisu poštivali ta rješenja. Naročito su se uočavali problemi nefunkcionalne podjele nadležnosti između suda i skrbničkog tijela kod odlučivanja s kojim će roditeljem dijete živjeti, izvršenja odluka o uzdržavanju djece, predaje djece nakon razvoda roditelja, nasilja u obitelji koje se gotovo nije ni sankcioniralo; predugi i zamršeni postupci utvrđivanja očinstva, veoma loša provedba postupka za oduzimanje roditeljskog prava u slučajevima zanemarivanja roditeljske dužnosti i dr.

Donošenju Obiteljskog zakona FBiH (u daljnjem tekstu: ObZ), prethodili su višegodišnji trud i djelatnosti raznovrsnih stručnjaka i znanstvenika, najpozvanijih osoba iz prakse, ovlaštenih predstavnika državnih tijela i institucija, te udruga i običnih građana.

Na poticaj Ombudsmana Federacije BiH Federalno ministarstvo pravde formiralo je Radnu skupinu (Povjerenstvo) za izradu prednacrtu Zakona. Članovi tog Povjerenstva su koncem 2001. godine u Sarajevu održali radni sastanak s predstavnicima domaćih mjerodavnih tijela i ustanova, nevladinih i međunarodnih organizacija. Tekst Prednacrtu Zakona dovršen je početkom 2004., pa je Federalno ministarstvo pravde - kao obrađivač Nacrta Zakona organiziralo javnu raspravu u svih deset županija - kantona u vremenu od 1. rujna (Široki Brijeg) do 24. rujna (Sarajevo) 2004. godine.⁴ Nakon održanih sastanaka (na kojima su sudjelovali predstavnici sudova, županijskih - kantonal-

³ Spomenut ćemo npr. Povelju temeljnih prava Europske unije (Nica, 8. prosinca 2000.). Iako BiH nije članica Europske unije, a ova Povelja nema značenje izvora prava na koji bi se građani mogli pozivati u sudskim postupcima, značenje Povelje je u tome što sistematizira postojeća načela pravnog poretka Unije, te što propisuje i prava iz obiteljskih odnosa (Vidi: N. Bodiroga i S. Barić, Povelja temeljnih prava Europske unije, s komentarom, Zagreb, 2002., str. 59.).

⁴ Detaljnije o održanoj javnoj raspravi vidjeti u: Dž. Mutapčić, Provedena javna rasprava o Nacrtu Porođnog zakona Federacije BiH, Pravna misao, Sarajevo, broj 7-8/2004., str. 48. - 54.

nih tijela, centara za socijalni rad, matičnih ureda, vjerskih zajednica, odvjetničkih ureda, pravnih i drugih srodnih fakulteta, vjerskih zajednica, medija i itd.) i prikupljenih mišljenja, primjedaba i prijedloga, Vlada Federacije BiH utvrdila je Prijedlog ObZ-a i 3. prosinca 2004. godine dostavila ga Parlamentu Federacije BiH na razmatranje i donošenje.

Nakon iscrpne, kvalitetne i zanimljive aktivnosti zastupnika Parlamenta FBiH na doradi konačnog teksta, Obiteljski zakon je donesen na sjednici Zastupničkog doma 9. veljače i na sjednici Doma naroda 3. ožujka 2005. godine.⁵

ObZ ima 388 članaka razvrstanih u devet dijelova i jedanaest glava: Prvi dio – I. Temeljne odredbe; Drugi dio – II. Brak; Treći dio – III. Odnosi roditelja i djece (A. Materinstvo i očinstvo, B. Posvojenje i C. Prava i dužnosti roditelja i djece); Četvrti dio – IV. Skrbništvo; Peti dio – V. Uzdržavanje; Šesti dio – VI. Imovinski odnosi (A. Imovinski odnosi bračnih partnera, B. Imovinski odnosi izvanbračnih partnera, C. Imovinski odnosi roditelja i djece i D. Troškovi trudnoće i porođaja izvanbračnog djeteta); Sedmi dio – VII. Postupak pred sudom, VIII. Izvanparnični postupak, IX. Postupci ovrhe i osiguranja; Osmi dio – X. Posebni postupci; Deveti dio – XI. Kaznene odredbe, XII. Prijelazne i završne odredbe⁶.

U nastavku članka, kroz analizu cijeloga zakonskog teksta a u okviru mogućega prostora, nastojimo iznijeti najbitnije sadržajne značajke i aktualnosti novih obiteljsko-pravnih normi, sve u sklopu specifičnog pravnog stanja i trenutnih društvenih prilika u BiH.

⁵ Tekst zakona objavljen je na sva tri jezika konstitutivnih naroda – bošnjačkom, hrvatskom i srpskom jeziku. Ovdje moramo, u jezičnom smislu, istaknuti važnost samog teksta svakog pa i ovog Zakona. Naime, zakonski tekst u daljnjem korištenju zahtijeva istu normativnu terminologiju, oblikuje jezik komunikacije državnih tijela i ustanova, sredstava javnog priopćavanja, znanstveno-stručnu i svakodnevnu uporabu. Iako je tijekom javne rasprave meritorno i pravodobno upozoreno (usp. dopis iz Ministarstva pravosuđa i uprave Županije Zapadnohercegovačke, broj 03-1-II-224/04 od 24. rujna 2004.) da pristigli materijali zakonskih tekstova obiluju pravnim i stručnim terminima koji ne pripadaju hrvatskom književnom jeziku, te pojedinačno ponuđeni izrazi hrvatskoga jezika, opet su u objavljenom tekstu zakona (hrvatski oblik) ostali mnogi neizmijenjeni izrazi. U svrhu neponavljanja istih grješaka u drugim pravnim aktima, ovdje donosimo popis važnijih i češće korištenih riječi u tom tekstu ObZ-a FBiH koje bi trebalo zamijeniti riječima hrvatskoga jezika ili riječima bliskijim hrvatskom jeziku (hrvatske riječi su zatamnjene): punovažnost – **pravovaljanost**; izvod – **izvadak**; organ – **tijelo**; period – **razdoblje**; djestvo – **učinak**, **djelovanje**; sestra ili brat po majci (ocu) – **polusestra** ili **polubrat**; baba – **baka**; blagovremeno – **pravodobno**; ukoliko – **ako**; materinstvo – **majčinstvo**; poklon – **dar**; starati se – **skrbiti**, **brinuti se**; bez odlaganja – **bez odgode**; provođenje (npr. rješenja) – **provedba**; neposredno – **izravno**; nepokretna imovina – **nekretnine**; potrebite mjere – **potrebne mjere**; u roku od 30 dana – **u roku 30 dana**; van područja – **izvan područja**; fizičkih ili psihičkih – **tjelesnih ili duševnih**; prvenstveno – **ponajprije**; u cilju (zaštite) – **u svrhu (zaštite)**; sprovesti – **provesti**; organ starateljstva – **skrbničko tijelo**; zaključiti sporazum – **sklopiti sporazum**; uzrast – **dob**; srodnici – **rođaci**; iz neopravdanih razloga – **bez opravdanih razloga**.

Osim spomenutih izraza, u daljnjem tekstu ovog rada osvrnut ćemo se pojedinačno i na neke nove termine u Zakonu, ali te napomene bit će poglavito sadržajnog, a ne samo jezičnog karaktera.

⁶ Člankom 387. i 388. uređen je početak primjene ObZ-a, odnosno prestanak primjene PoZ-a, a to je "po proteku roka od 6 mjeseci od dana stupanja na snagu" novog zakona. S obzirom da je taj dan proteka roka 29. prosinca 2005. godine, smatramo da je zakonodavac trebao precizirati (tj. odrediti kalendarski) da se zakon počinje primjenjivati 1. siječnja 2006. godine, čime bi se nomotehnički izbjegle moguće buduće nesuglasice oko (ili zbog) određivanja točnog dana prestanka jednog i početka primjene drugog zakona. Usp.: M. Vuković, Đ. Vuković, Znanost o izradi pravnih propisa (Nomotehnika), Zagreb, 1981., str. 114.

2. Zakonska načela, uređenje braka i izvanbračne zajednice

U glavi I. Temeljne odredbe (članak 1.) za razliku od PoZ-a kao predmet uređivanja ovog Zakona navedeni su i "pravni učinci izvanbračne zajednice žene i muškarca".

Novim uređenjem (članak 2) definirana je obitelj.⁷

Zakon uvodi nova humana načela na kojima se zasniva uređenje obiteljskih odnosa: zaštita privatnosti obiteljskog života; ravnopravnost, međusobno pomaganje i poštivanje članova obitelji; obvezu roditelja da osiguraju zaštitu interesa i dobrobiti djeteta i njihovoj odgovornosti u podizanju, odgoju i obrazovanju djeteta; obvezu države da osigura zaštitu i obitelji i djeteta; te pružanje skrbničke zaštite djeci bez roditeljske skrbi i odraslim osobama koje nisu sposobne same skrbiti o sebi, svojim pravima, interesima i imovini.⁸

Izričito se zabranjuje nasilničko ponašanje u obitelji⁹, a ono je definirano kao "svako narušavanje fizičkog ili psihičkog integriteta u smislu članka 4. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini"¹⁰.

⁷ ObZ je jedan od rijetkih ovakvih zakona koji ima definiciju obitelji. To nije imao ni prethodni PoZ, a nema upr. ni Obiteljski zakon (Republike Hrvatske) – (u daljnjem tekstu: ObZ RH) ("Narodne novine", broj 116/03, 17/04 i 136/04). Smatramo da je definicija obitelji bitno manjkava (a glasi: "Obitelj u smislu ovog zakona je životna zajednica roditelja i djece i drugih krvnih srodnika, srodnika po tazbini, posvojitelja i posvojčeta i osoba iz izvanbračne zajednice ako žive u zajedničkom domaćinstvu"). Naime, utvrđena je preširoko jer ne precizira na koje se krvne i tazbinske srodnike misli, a nejasno je i koje osobe (sve nabrojene ili samo one iz izvanbračne zajednice) trebaju živjeti u zajedničkom kućanstvu. Međutim, definicija je manjkava i zbog toga (ili ponajprije zbog toga) jer u njoj nisu spomenute osobe u braku, a znamo da je brak u mnogim slučajevima početak i jezgro same obitelji, te da obitelj mogu činiti i samo te dvije osobe u braku. Neopravdano je i neloogično u definiciji spominjati osobe iz izvanbračne zajednice kao članove obitelji, a ne navesti "osobe povezane brakom" ili "bračne drugove (partnere)".

Osim iznesenog, smatramo da bi u definiciji obitelji trebalo navesti da je ona "temeljna" (životna) zajednica, kako bi se naglasila njezina bit i važnost. Uostalom tako je definira (čl. 16.) i Opća deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. - "prirodna i temeljna društvena jedinica", te Konvencija UN o pravima djeteta iz 1989. - "Uvjerenje da obitelji, kao temeljnoj društvenoj grupi i prirodnoj sredini za razvoj i dobrobit svih njezinih članova, osobito djece, treba pružiti prijeko potrebnu zaštitu i pomoć kako bi ona u potpunosti mogla preuzeti odgovornost u zajednici" (Preambula). Za usporedbu navest ćemo i neka određenja obitelji u važećim normama domaćeg zakonodavstva. Zakon o zdravstvenom osiguranju ("Službene novine F BiH", broj 30/97 i 7/02) u čl. 20. uređuje da se članovima obitelji osiguranika smatraju: "1. supružnik (bračni i izvanbračni, sukladno propisima o braku i obiteljskim odnosima); 2. djeca (rođena u braku, izvan braka, usvojena ili pastorčad) i druga djeca bez roditelja ako ih osiguranik uzdržava; 3. roditelji (otac, majka, očuh, maćeha, usvojitelji osiguranika) ako ih osiguranik uzdržava; 4. unuci, braća, sestre, djed i baka ako su nesposobni za samostalan život i rad i ako nemaju sredstva za uzdržavanje, pa ih osiguranik uzdržava." Prema Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom ("Službene novine F BiH", broj 36/99) obitelj čini (čl. 5. st. 1.): "bračni drug, odnosno izvanbračni drug, dijete (bračno, vanbračno, usvojeno, pastorče i dijete bez roditelja uzeto na uzdržavanje), otac, majka, maćeha, djed i baba - nona (po ocu i majci) i braća i sestre bračnih drugova." I konačno, obitelj u smislu Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji ("Službene novine FBiH", broj 22/05) (čl. 5. st. 1.) čine: "1) bračni i izvanbračni partneri, 2) srodnici koji žive zajedno: krvni srodnici i srodnici iz odnosa potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno s četvrtim stupnjem, srodnici po tazbini zaključno s drugim stupnjem, 3) staratelj i štitičnik, hranitelj i hranjenik, 4) bivši bračni i izvanbračni partneri."

⁸ Čl. 2. st. 2. toč. a.-e. ObZ-a. Ovim su zamijenjene ideološke i apstraktne vrijednosti i načela navedena u PoZ-u (čl. 3.): "Odnosi u porodici zasnivaju se na međusobnim pravima i dužnostima... kojim se ostvaruju i obezbjeđuju: socijalistički društveni odnosi zasnovani na samoupravljanju... i zaštiti socijalističkog samopravnog sistema".

⁹ Čl. 4. st. 1. ObZ-a.

¹⁰ Taj zakon je objavljen u "Službenom glasniku BiH", br. 16/03, i on promovira i štiti ravnopravnost spolova, jamči jednake mogućnosti svim građanima u javnoj i privatnoj sferi; te sprječava izravnu ili neizravnu ...

Federalnim Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji ("Službene novine F BiH", broj 22/05) uređen je način zaštite, te vrsta i svrha sankcija za počinitelje nasilnih radnji. Zaštitu od nasilničkog ponašanja dužni su žurno pružiti policija, skrbničko tijelo i prekršajni sud, a kazneno djelo nasilje u obitelji (čl. 222.) sankcionira i Kazneni zakon F BiH ("Službene novine Federacije BiH", broj 36/03), kao i druga srodna kaznena djela: protiv slobode i prava čovjeka i građanina (Glava VII.), protiv spolne slobode i čudoređa (Glava XIX.), te kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži (Glava XX. Zakona)¹¹.

U dijelu kojim uređuje brak¹², ObZ donosi neke terminološke novine.¹³ Tako u definiciji braka, žena je spomenuta prva¹⁴, a dosadašnji termin "bračni drugovi" zamijenjen je terminom "bračni partneri"¹⁵. ObZ osobe koje će sklopiti brak naziva "osobe koje žele sklopiti brak" i "budući bračni partneri"¹⁶.

... diskriminaciju utemeljenu na spolu. Čl. 4. tog zakona uređuje što je nasilje na osnovi spola (st. 1. toč. b.), uznemiravanje (st. 1. toč. c) i seksualno uznemiravanje (st. 1. toč. d). Međutim, držimo da je pojam nasilja u obitelji sadržajno širi problem i ne može se svesti samo na nasilje i uznemiravanje seksualne prirode. Inače, puno bolje određenje tog pojma sadržano je u čl. 6. Zakona o zaštiti nasilja u obitelji pa se trebalo (i) na njega pozvati. On nasilje u obitelji definira kao "bilo koje djelo koje nanosi tjelesnu, duševnu, seksualnu ili ekonomsku štetu ili patnju, kao i prijetnje takvim djelima, ili propuštanje dužnoga činjenja i pažnje koje ozbiljno sputavaju članove obitelji u uživanju svojih prava i sloboda..." A kao radnje nasilja u obitelji navedene su: primjena fizičke sile ili psihičke prisile; svako postupanje koje može prouzročiti ili izazvati tjelesnu ili duševnu bol te ekonomsku štetu; fizički napad bez obzira je li nastupila tjelesna povreda; verbalni napad, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima; oštećenje ili uništenje zajedničke imovine; propuštanje dužne pažnje, nadzora prema drugom članu obitelji ili nepružanje pomoći i zaštite tom članu obitelji; itd.

¹¹ "Prema najnovijim podacima, kazne za silovanje koje izriču bosanskohercegovački suci sramno su niske, o čemu svjedoči činjenica da do sada nijednom silovatelju nije izrečena najviša zakonska kazna od deset godina zatvora. Izuzetak su slučajevi pedofilije" – O. Čavka, tužitelj kantona Sarajevo. Prema N. Ler – Sofranić (Centar "Žena i društvo") "advokati silovatelja tokom sudskog procesa u BiH gotovo po pravilu pokušavaju diskreditirati žrtvu"; a pravnik J. Džumhur ističe da su "za krivično djelo pranja novca i za krivično djelo silovanja izrečene iste kazne", a suci "skriveni iza krinke neovisnog pravosuđa... sebi za pravo uzimaju i da određuju u koje vrijeme ženi nije mjesto na ulici, što će obući, zašto stopira..." V. Dž. Halimović, Zašto su u BiH izrečene kazne za silovanje sramno niske, sadržaj na Internet stranci: <http://www.slobodnaevropa.org/article/2005/10/12/a61b5056-4429-49af-93ef-7189878916c1.html>, preuzet 18. 1. 2006.

¹² Zakonodavac je zadržao tradicionalna (europska) obilježja braka. U tijeku postupka izrade i donošenja zakonskog teksta, zastupnik u federalnom Parlamentu Mirsad Hasanić predložio je (samo) medijima zanimljiv popravak (amandman) za poligamnošću braka. O suvremenim pitanjima i gledištima na institut braka i neoborivosti njegovog iskonskog značenja, vidjeti iscrpnije u: D. Jakovac – Lozić, Brak na razmeđu heteroseksualne isključivosti i homoseksualne dopustivosti, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, br. 1-2/1998., str. 143. - 162.

¹³ Napominjemo da se osvrn na terminološke novine odnosi na verziju teksta ObZ-a objavljenog na hrvatskom jeziku, a gdje je to zanimljivo i bitno navode se i termini koje koriste verzije na druga dva jezika.

¹⁴ Čl. 6. ObZ-a glasi: "Brak je zakonom uređena zajednica života žene i muškarca". Na isti način promjenu donosi i ObZ RH (čl. 5.: "Brak je zakonom uređena životna zajednica žene i muškarca"), kao i PoZ RS, a sve u duhu (i deklaratornog) promicanja ravnopravnosti spolova.

¹⁵ Smatramo da ova promjena nije prikladna, jer je izraz "bračni drugovi" ipak bolji u jezično-logičnom i tradicijskom smislu. Jezično-logični: riječ "drug" je slavenskog podrijetla (i usprkos negativnim konotacijama za vrijeme komunizma) izražava veći stupanj zajedništva, bliskosti, upućuje na zajednički život u većoj mjeri nego riječ "partner" koja je iz engleskoga jezika i znači različite strane, rivalstvo, protivnik u igri. Tradicijski: (u hrvatskom narodu) postoje razni oblici te riječi: družina, družica, druga, (a i u Kanonskom pravu rabe se riječi: ženidbeni drugovi). Možda bi, ipak, najbolji izraz za osobe koje su u braku bio: supružnici.

¹⁶ Usp. npr. čl. 17. i 19. ObZ-a. ObZ RH te osobe naziva nevjesta i ženik, a PoZ RS-a koristi izraz "budući supružnici". Zanimljivo je istaknuti da PoZ RS i ObZ odnosno PoZ F BiH na srpskom jeziku ne koriste iste termine za osobe koje su sklopile brak: "bračni supružnici" i "bračni drugovi".

Termin mirenje bračnih partnera uz sadržajne razlike zamijenjen je s terminom posredovanje. Bitna novost je i pojam bračne stečevine, ne samo u jezičnom nego i u sadržajnom obliku¹⁷.

Novi Zakon precizira da brak "sklapaju suglasnom izjavom žena i muškarac pred matičarom", a matičar je državni službenik¹⁸, čime je zadržan sustav obvezatnog građanskog braka. Naime, zbog sveukupnih društvenih prilika i specifičnog državnog uređenja, još se nisu stvorili preduvjeti za razmatranje mogućnosti uvođenja sustava fakultativnog građanskog ili vjerskog braka¹⁹, pa se o tome i ne znaju stajališta vjerskih zajednica²⁰. Odredba čl. 7. st. 3. ovog Zakona²¹ naglašava da se nakon sklapanja braka pred matičarom može sklopiti brak i pred vjerskim službenikom²².

¹⁷ ObZ u verziji na bošnjačkom jeziku koristi izraz "bračna tečevina", a na srpskom jeziku "bračna tekovina".

¹⁸ Čl. 7. st. 1. i 2. ObZ-a. Prema čl. 25. st. 1. toč. c. Zakona o državnoj službi u FBiH, ("Službene novine F BiH, broj 29/03, 39/04 i 54/04) državni službenici su osobe sa završenom visokom školskom spremom. S obzirom da velika većina sadašnjih matičara nema visoku stručnu spremu, uočava se problem koji nastaje nakon početka primjene ObZ-a.

¹⁹ Primjer za to je Republika Hrvatska, koja je uredila pravne odnose s većinom vjerskih zajednica koje postoje i djeluju na njezinom području. Katolička crkva je prva uredila odnose – Ugovorom između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima, koji je potpisan 18. prosinca 1996. a stupio na snagu 9. travnja 1997. (Usp. Zakon o potvrđivanju Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima ("Narodne novine" – Međunarodni ugovori, br. 3/97). Nakon donošenja Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica ("Narodne novine", br. 83/02), koji je na snazi od 24. srpnja 2002. godine, ugovori o pitanjima od zajedničkog interesa sklopljeni su između Vlade Republike Hrvatske i sljedećih vjerskih zajednica: Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj; Islamske zajednice u Hrvatskoj; Evangelističke crkve u Republici Hrvatskoj i Reformirane kršćanske crkve u Hrvatskoj; Evandeoske (Pentekostne) crkve u Republici Hrvatskoj; Kršćanske adventističke crkve u Republici Hrvatskoj; Bugarske pravoslavne crkve u Hrvatskoj; Hrvatske starokatoličke crkve i Makedonske pravoslavne crkve u Hrvatskoj. Ugovori sadrže i odredbu o braku prema kojoj će vjersko vjenčanje odnosno brak koji je sklopljen u vjerskom obliku pred ovlaštenim službenikom crkve imati učinke građanskog braka ako su ispunjeni uvjeti koje za to propisuje zakon. (O svemu detaljnije u: M. Alinčić, A. Bakarić – Abramović, D. Hrabar, D. Jakovac – Lozić, A. Korać, Obiteljsko pravo, Zagreb, 2001., str. 20. i 21., te M. Alinčić, A. Bakarić – Abramović, V. Belajec, D. Hrabar, B. Hrvatin, D. Jakovac – Lozić, A. Korać, Obiteljski zakon (redakcijski pročišćeni tekst zakona s napomenama, uputama, sudskom praksom i pojmovnim kazalom, Zagreb, 2004., str. 11. i 12.).

U Bosni i Hercegovini, zbog nefunkcioniranja društveno-pravnog sustava neizvjesno je kada će doći do sličnog uređivanja odnosa s vjerskim zajednicama na temelju čega bi se i građanima BiH omogućilo da npr. mogu sklopiti brak u vjerskom obliku pred vjerskim službenikom s učincima građanskog braka, odnosno da i građanski i vjerski brak sklapaju istodobno, a ne u dva vjenčanja. Smetnje za to su i entiteti, odnosno sadašnje entitetske nadležnosti za donošenje zakona koji uređuju obiteljske odnose, koje su inkompatibilne nadležnostima za uređenje pravnih odnosa između države i vjerske zajednice.

²⁰ Zakonom o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", broj 5/04) propisano je da će "... sve crkve i vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini djelovati i biti izjednačene u pravima i obvezama bez ikakve diskriminacije" (čl. 1.). Zakonom je potvrđen "kontinuitet svojstva pravne osobnosti povijesno utemeljenim crkvama i vjerskim zajednicama": Islamskoj zajednici u BiH, Srpskoj pravoslavnoj crkvi, Katoličkoj crkvi i Židovskoj zajednici BiH, kao i svim ostalim crkvama i vjerskim zajednicama kojima je priznato svojstvo pravne osobnosti i prije stupanja na snagu tog zakona (čl. 8.), a pravnu osobnost nove crkve i vjerske zajednice stječu na način predviđen odredbama čl. 18. tog Zakona. Člankom 14. st. 1. toč. 5. Zakona uređeno je da crkve i vjerske zajednice na području obiteljskog, roditeljskog prava i prava djeteta mogu obavljati funkciju humanitarne, socijalne i zdravstvene pomoći, odgoja i obrazovanja sukladno odgovarajućim zakonima koji uređuju ta prava i materiju.

²¹ Ona glasi: "Bračni partneri mogu nakon sklopljenog braka pred matičarom sklopiti brak i pred vjerskim službenikom".

²² Za prekršitelja ove odredbe – službenika vjerske zajednice pred kojim je sklopljen brak prije sklopljenog braka pred matičarom predviđena je novčana kazna od 500 KM do 2000 KM (čl. 383. st. 3. ObZ-a).

PoZ je predviđao tri skupine uvjeta za sklapanje braka: uvjete za postojanje, uvjete za pravovaljanost i uvjete koji priječe sklapanje braka (tzv. bračne zabrane). ObZ poznaje samo dvije skupine takvih uvjeta: uvjeti za postojanje braka (čl. 8. - ostali su isti: različitost spolova, izjavljeni pristanak budućih bračnih partnera za sklapanje braka i da je pristanak izjavljen pred matičarom), te uvjeti za pravovaljanost braka.

Za razliku od PoZ-a, koji je, kao bračne smetnje (činjenice ili okolnosti koje ometaju sklapanje pravovaljanog braka) predvidio fiktivni brak; nedostatak volje; postojeći brak; duševnu bolest, duševnu nerazvijenost i druga stanja koja dovode do nesposobnosti za rasuđivanje; krvno i tazbinsko srodstvo te malodobnost, a kao bračne zabrane: postojanje nepotpunog posvojenja i odnos skrbništva; ObZ predviđa sljedeće okolnosti koje utječu na (pravo)valjanost braka: postojanje braka, lišenje poslovne sposobnosti ili nesposobnost za rasuđivanje (u pravilu)²³, krvno srodstvo²⁴, potpuno i nepotpuno posvojenje, određene skupine osoba tazbinskoga srodstva,²⁵ malodobnost i postojanje ozbiljne prijetnje ili zablude o osobnosti drugog bračnog partnera ili o njegovoj bitnoj osobini²⁶.

Bitno je istaknuti i novosti – da je člankom 19. uveden rok (30 dana) koji treba (osim iznimki) proteći od dana prijave do sklapanja braka, čime se onemogućuje nesmotreno sklapanje braka; da će matičar buduće bračne partnere upoznati s mogućnošću ugovornog uređenja njihovih imovinskih odnosa; te da pri sklapanju braka više ne treba nazočnost izaslanika općinskoga vijeća²⁷, već samo bračni partneri (odnosno samo jedan buduća bračni partner i opunomoćenik drugog), matičar i dva svjedoka.

Posebice je važna odredba čl. 28. st. 1., kojom je jasno utvrđen trenutak nastanka braka ("... kada buduća bračna partneri izjave svoj pristanak"), a time riješene dvojbe o najvažnijoj radnji u postupku sklapanja braka.²⁸

²³ Radi omogućavanja što većem broju osoba konzumiranje prava na brak (kao temeljnog ljudskog prava), novom odredbom čl. 11. st. 2. ObZ-a iznimno je predviđena mogućnost da se može dozvoliti sklapanje braka osobi koja je nesposobna za rasuđivanje ako se utvrdi da je ona sposobna shvatiti značenje braka i obveza koje iz njega proistječu, te da je brak u njezinome interesu.

²⁴ PoZ je u pobočnoj crti izrijekom navodio određene kategorije srodnika koji ne mogu međusobno sklopiti brak, npr. brat i sestra, stric i sinovica, ujak i sestrčina..., kod ObZ-a (čl. 12. st. 1.) propisuje da se brak ne može sklopiti između srodnika do četvrtog stupnja uključivo. Inače oba spomenuta zakona zabranjuje međusobno sklapanje braka svim srodnicima ravne loze krvnoga srodstva, bez obzira na stupanj srodstva. Zanimljivo je spomenuti da je PoZ RS zadržao poimenično spominjanje kruga srodnika pobočne loze koji ne mogu sklopiti brak, kao i ObZ RH (čl. 28. st. 1. glasi: "Brak ne mogu međusobno sklopiti krvni srodnici u ravnoj lozi, a u pobočnoj lozi sestra i brat, polusestra i polubrat, dijete sa sestrom ili polusestrom ili bratom ili polubratom svojega roditelja, djeca sestara i braće te polusestara i polubraće").

Zakonik kanonskoga prava (Codex iuris canonici) (stupio na snagu 27.11.1983.), u Kan. 1091., § 1. i 2. uređuje: "U ravnoj liniji krvnoga srodstva nevaljana je ženidba među svim precima i potomcima, bilo zakoničnim, bilo naravnim. U pobočnoj liniji nevaljana je sve do četvrtog stupnja uključivo". Usp. Zakonik kanonskoga prava, Zagreb, 1996. i V. Blažević, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve*, Zagreb, 2004., str. 133. - 138.

²⁵ Tazbina je odnos koji nastaje brakom, i to između jednog bračnog partnera i krvnih srodnika drugog bračnog partnera (Usp. N. Tralić, S. Bubić, *Porodično pravo*, Sarajevo, 2001., str. 52. Čl. 14. st. 1. (osim iznimki tj. postojanja opravdanih razloga - st. 2.) propisuje da se brak ne može sklopiti između svekra i snahe, zeta i punice, očuha i pastorka i maćehe i pastorka, pa i onda kad prestane brak čijim je sklapanjem nastalo to tazbinsko srodstvo. ObZ RH iz 1998. ("Narodne novine", broj 162/98), kao i sada važeći iz 2003. godine su napustili uređivanje tazbinskoga srodstva kao bračne smetnje za valjanost braka.

²⁶ Novina je i izostavljanje fiktivnog braka iz uvjeta za pravovaljanost braka i njegovo stavljanje u uzroke za ništavnost braka (čl. 35. ObZ-a).

²⁷ Čl. 25. PoZ-a glasi: "Zaključenju braka prisustvuju oba buduća bračna druga, delegat skupštine opštine koga ona odredi, dva svjedoka i matičar".

²⁸ PoZ nije izrijekom utvrđivao trenutak, odnosno radnju kojom nastaje brak, a takve odredbe zadržao je i PoZ RS. Neki autori, kao i zakonodavstva uzimaju i drugu važnu okolnost ili radnju kao trenutak nastanka braka. Tako po Porodičnom zakonu Crne Gore (Izvor: M. Mladenović, S. Panov, *Porodično pravo*, Beograd, 2003., str. 158.) brak nastaje proglašenjem "... zaključenja braka. Odbornik stvara bračnu vezu. Ako bi jedan bračni drug umro posle davanja izjave, a pre proglašenja braka, postupak se ne bi smatrao završenim i braka nema".

U pogledu osobnih prava i dužnosti bračnih partnera novost je da se propisuje dužnost vjernosti²⁹, a glede izbora prezimena nakon sklapanja braka, (radi ostvarivanja načela ravnopravnosti spolova) povećan je broj mogućih opcija koje se dobivaju kombiniranjem korištenja svoga i prezimena bračnog partnera.

U normama kojima uređuje prestanak braka, ObZ donosi niz novih uređenja. Tako su odredbe o poništaju braka izmijenjene sukladno promijenjenim materijalno-pravnim pretpostavkama za (pravo)valjanost braka. Stavljen je naglasak na mogućnosti traženja poništaja braka i zbog spoznaje o zaraznim bolestima drugog bračnog partnera koji je zatajio takvo zdravstveno stanje; zbog teških i neizlječivih duševnih poremećaja³⁰ bračnog partnera, kao i zbog prikrivanja većih (imovinskih) obveza drugog bračnog partnera, a koje je stekao prije braka.³¹ I ustanova razvoda³² braka pretrpjela je izmjene u sadržajnom smislu. Tako je unaprijed moguće tražiti razvod ako su bračni odnosi teško i trajno poremećeni (članak 41.), a ne traži se (u svrhu ubrzanja brakorazvodnih postupaka) i da je "zajednički život postao nepodnošljiv", kako je uređivao PoZ. Novim uređenjem napušteno je uređivanje mogućnosti traženja razvoda braka za bračnog partnera kome je bračni partner nestao, a o njemu nema nikakvih vijesti dvije godine (čl. 57. PoZ-a). U svrhu zaštite majke i djeteta, ObZ donosi ograničenje mužu po kome on nema pravo na tužbu za razvod braka za vrijeme trudnoće žene ili dok njihovo dijete ne navrší tri godine života³³. Tijekom javne rasprave o tekstu novog Zakona, o ovoj odredbi čule su se

²⁹ Zahtjev za vjernosti odraz je zahtjeva za moralnim ponašanjem u braku, a u svrhu očuvanja sveukupnih skladnih odnosa i samoga braka. Vjernost je istodobno i dužnost i pravo bračnih partnera, ponajprije se shvaća kao seksualna vjernost, ali se tumači i u širem značenju kao uzajamna odanost i privrženost partnera, a bračne partnere obvezuje od sklapanja do prestanka braka, bez obzira na odvojeni život ili poremećenost bračnih odnosa. Povreda vjernosti ogleda se u preljubu, ili u ponašanjima koja uključuju bavljenje prostitucijom, uspostavu izvanbračne zajednice ili sklapanje bigamnog braka (Detaljnije u: M. Alinčić i drugi, nav. dj., str. 85. i 86., te D. Hrabar i A. Korać, Obiteljsko pravo s matičarstvom, Zagreb, 2003., str. 48.). O ugroženosti, opasnostima i osporavanju posebnosti i isključivosti bračne ljubavi, te o suvremenim razlozima koji dovode u pitanje bračnu vjernost vidjeti u: V. Valjan, Moral spolnosti, braka i obitelji; Sarajevo, 2002. str. 82.-83. i 233.-266.

³⁰ "Generički pojam osobe s duševnim smetnjama... obuhvaća duševno bolesne osobe, osobe s duševnim poremećajima, nedovoljno duševno razvijene osobe, ovisnike o alkoholu i drogama te osobe s drugim duševnim smetnjama" – Usp. K. Turković, M. Dika, M. Goreta i Z. Đurđević, Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, komentar s priložima, Zagreb, 2001., str. 21.

³¹ V. čl. 40. st. 3., 4. i 5. ObZ-a.

³² Smatramo da je ovdje potrebno istaknuti sadržajna obilježja termina "rastava" i termina "razvod". Iako hrvatski jezični stručnjaci drže da su ova dva termina sadržajno ista i da se radi samo o njihovom različitom jezičnom podrijetlu (usp. V. Brodnjak, Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika, Zagreb, 1991., str. 460; J. Šonje, Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb, 2000., str. 1041. i 1060., te M. Mamić, Hrvatsko pravno nazivlje, Zadar, 2004., str. 49.), te u tom smislu kao hrvatski izraz preferiraju termin "rastava"; ističemo i stajališta pravnih stručnjaka. Oni naime smatraju da u civilnom zakonodavstvu postoji sadržajna razlika između ovih termina, odnosno da "razvod" znači civilni prestanak braka, a "rastava" je jedno specifično stanje koje može postojati dok brak još egzistira. Iako u domaćem pravnom sustavu institut rastave braka ne postoji, za prestanak braka uputnije je koristiti termin "razvod", jer se tako izbjegavaju i moguća pravna nesuglasja s pravnim sustavima u kojima egzistiraju oba spomenuta instituta (tj. rastava i razvod, npr. Francuska i Italija), odnosno donose te presude o rastavi braka (gdje brak ne prestaje) i presude o razvodu braka. Naime, temeljem Uredbe Bruxelles II. (br. 1347/2000.) članice Europske unije su obvezatne priznavati statusne presude donesene u bračnim sporovima (presude o razvodu, rastavi i poništaju braka), pa se uočava logičnost i potreba međunarodnog ujednačavanja tih pojmova. Usp. N. Hlača, Rastava braka, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, broj 3-4/2005., str. 775-800.; H. Sikirić, Uredba Europskog vijeća br. 1347/2000. od 29. svibnja 2000. o nadležnosti i priznanju i ovrši odluka u bračnim predmetima i predmetima roditeljske odgovornosti za zajedničku djecu bračnih drugova – polje primjene i pravila o nadležnosti, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 53/2003., str. 1501.-1537. Radi ilustracije "problematičnosti" korištenje ovih pojmova navest ćemo primjer iz RH, gdje je zakonodavac u Obiteljskom zakonu iz 1998. godine koristio termin "rastava", a u onom iz 2003. ponovno je vraćen izraz "razvod" (V. Obiteljski zakon "Narodne novine" br. 162/98 i Obiteljski zakon "Narodne novine" br. 116/03, 17/04 i 136/04).

³³ Primjerice, ObZ RH ("Narodne novine", broj 116/03, 17/04, 136/04) u čl. 42. st. 2. uređuje da "muž nema pravo na tužbu za razvod braka za vrijeme trudnoće žene ili dok njihovo dijete ne navrší godinu dana života".

oprečne ocjene i mišljenja, pa će sama primjena pokazati njezinu potrebu i opravdanost. Osim tužbom, kao jednostranim aktom, razvod braka može se pokrenuti i zahtjevom za sporazumni razvod braka, koji će sud odbiti ako sporazum koji se tiče djeteta nije u njegovom interesu (čl. 42. i 44. st. 2.).

Drukčije je uređen sporazumni razvod braka, koji više nije uvjetovan činjenicom da bračni partneri nemaju zajedničku maloljetnu ili posvojenu djecu o kojoj su se obvezni brinuti (čl. 58. PoZ-a); ali je za njega potreban protek vremena od najmanje 6 mjeseci od sklapanja braka, te sporazum bračnih partnera sklopljen u postupku posredovanja: o roditeljskoj skrbi, uzdržavanju djeteta, uvjetima i načinu održavanja osobnih odnosa i izravnih kontakata s djetetom onog roditelja koji ne ostvaruje roditeljsku skrb, i o uzdržavanju bračnih partnera (čl. 44. ObZ-a).

Odredbama čl. 45. do 52. uređen je postupak posredovanje, kojim se u potpunosti zamjenjuje dosadašnji institut mirenja, a intencija je zakonodavca da se iscrpe sve mogućnosti radi očuvanja braka, odnosno djelotvorne zaštite djece ako se brak ipak razvede. Zahtjev za posredovanje dužni su podnijeti bračni partneri ili oba bračna partnera koji imaju djecu nad kojom ostvaruju roditeljsku skrb a prije pokretanja postupka za razvod braka, kao i bračni partneri koji nemaju djecu nad kojom ostvaruju roditeljsku skrb. Popis izabranih fizičkih i pravnih osoba ovlaštenih za posredovanje³⁴ načinit će federalni ministar rada i socijalne politike, a mjesno nadležna ovlaštena osoba za posredovanje u pravilu je ona na čijem području podnositelj zahtjeva ima prebivalište, odnosno boravište, ili na čijem su području bračni partneri imali posljednje zajedničko prebivalište³⁵. Inače, cijeli postupak posredovanja prethodi samom traženju razvoda braka, dok je po ranijem zakonu postupak mirenja bio faza sudskog postupka koji se vodio nakon podnesene tužbe odnosno zajedničkog prijedloga za razvod braka (čl. 60. PoZ-a). Izostanak bračnih partnera u postupku posredovanja se sankcionira, a povećane su i ovlasti osobe ovlaštene za posredovanje.

Zakonodavac je izrijekom definirao izvanbračnu zajednicu³⁶ (čl. 3.) kao zajednicu života žene i muškarca³⁷ koji nisu u braku ili izvanbračnoj zajednici s drugom osobom,

³⁴ Time je dosadašnja nadležnost skrbničkoga tijela zamijenjena nadležnošću fizičke ili pravne osobe, čiji izbor na temelju javnog poziva obavlja federalni ministar rada i socijalne politike (čl. 45. st. 2. ObZ-a).

³⁵ Ovlaštena osoba za posredovanje u postupku će nastojati ukloniti uzroke koji su doveli do poremećaja bračnih odnosa, nastojati izmiriti bračne partnere i upozoriti ih o posljedicama razvoda braka, poglavito onih koje se odnose na djecu (čl. 48. st. 2.). Ako do izmirenja ne dođe, zakonodavac uređuje da ovlaštena osoba treba nastojati postići sporazum o sljedećim pitanjima: 1. s kim će živjeti njihovo malodobno dijete ili dijete nad kojim se ostvaruje roditeljska skrb nakon punoljetstva, 2. osobni odnosi djeteta s roditeljem s kojim neće živjeti, i 3. njegovo (djetetovo) uzdržavanje, te ostali sadržaji roditeljske skrbi. U slučaju da se bračni partneri o navedenome ne sporazume, ili njihov sporazum ne odgovara interesima djeteta, tada će tijelo skrbništva na zahtjev ovlaštene osobe ili po službenoj dužnosti odlučiti o navedenim pitanjima koja su predmet sporazuma bračnih partnera (čl. 50. st. 1. i 2. ObZ-a).

³⁶ Iako je termin "izvanbračni" već toliko uvriježen u zakonodavnompravnoj i svakodnevnoj uporabi, pa ga je u njegovom općeprihvaćenom značenju (gotovo) nemoguće mijenjati, ne možemo ovdje ne istaknuti i njegovu stanovitu manjkavost i proturječnost. Naime, dubljim i smislenijim "oslušivanjem" značenje te riječi, uočavamo da je ono isto kao i kod npr. riječi "izvanškolski", odnosno da podrazumijeva, u konkretnom slučaju, postojanje stanja (ili objekta) izvan kojeg nešto postoji ili se nalazi (npr. veza, aktivnost). Stoga bi termin "izvanbračni" bio prikladniji za situacije gdje (već) postoji brak; a za veze, konflikte, rođenu djecu... osoba koje nisu u braku primjereniji izraz bi možda ipak bio "nebračni". Usp. Rječnik hrvatskoga jezika, gl. ur. J. Šonje, nav. dj., str. 400.; i V. Anić, Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb, 1991., str. 232.

³⁷ Naglašeno je heteroseksualno obilježje izvanbračne zajednice (konkubinata). Gotovo istovjetno određenje izvanbračne zajednice (neizravno) daje i ObZ RH (usp. čl. 3.) odnosno čl. 1. Zakona o izmjenama i dopunama ObZ iz 2004. ("Narodne novine", br. 116/04), a napominjemo da je u Republici Hrvatskoj donesen...

koja traje najmanje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete. I PoZ je poznavao izvanbračnu zajednicu (čl. 14.) na način da ju je izjednačio sa bračnom zajednicom u pogledu prava na međusobno uzdržavanje i drugih imovinsko-pravnih odnosa. Novom, jasnijom i potpunijom definicijom otklonit će se mnoge nejasnoće u praksi, iako i dalje ostaje mogućnost različitog postavljanja partnera prema vlastitim pravima i obvezama - npr. rođenje zajedničkog djeteta može utjecati na dokazivanje postojanja izvanbračne zajednice, ali u sudskom sporu muškarac može dokazati, iako je djetetov otac, da uopće nije živio u izvanbračnoj zajednici s majkom svojega izvanbračno rođenog djeteta.

3. Odnosi roditelja i djece, posvojenje

ObZ u članku 53. daje pojmovno određenje majčinstva: "Djetetova majka je žena koja ga je rodila", čime se jasno tvrdi da je, izvan instituta posvojenja, samo ona žena koja rodi dijete njegova majka.³⁸ Ovakvim određenjem jača se neoborivost presumpcije majčinstva i ne dopušta sumnja u podrijetlo djeteta.³⁹ Međutim, iako bi se gramatičkim tumačenjem ove odredbe jednostavno moglo zaključiti da se radi o neoborivoj predmnjevi (*Praesumptio iuris et de iure*) odredba čl. 90. st. 1. ObZ jasno pokazuje da se ipak radi o oborivoj predmnjevi (*Praesumptio iuris*), jer se iznimno dopušta osporavanje vlastitoga majčinstva.⁴⁰

Kao doprinos otklanjanju nejasnoća ističemo i odredbu čl. 54. st. 3. ObZ-a, kojom je uređena oboriva predmnjeva o očinstvu majčina muža iz kasnijeg braka, u situacija-

... i Zakon o istospolnim zajednicama ("Narodne novine", br. 116/03) kojim su uređeni ograničeni učinci takvih zajednica, a odnose se na međusobno uzdržavanje, pravo na stjecanje i podjelu imovine koju partneri/ce steknu kao zajedničku stečevinu za vrijeme trajanja istospolne zajednice (odnosno potječe iz te imovine), te pravo na uzajamno pomaganje. Prema tom zakonu, istospolna zajednica je životna zajednica dviju osoba istog spola koje nisu u braku, izvanbračnoj ili drugoj istospolnoj zajednici, a koja traje najmanje tri godine te koja se temelji na načelima ravnopravnosti partnera, međusobnog poštovanja i pomaganja, te emotivnoj vezanosti partnera.

Suvremeni svijet dakle poznaje tri oblika životnih zajednica i njihove podoblike (brak, izvanbračna zajednica žene i muškarca, te istospolna zajednica). Životne zajednice osoba istoga spola uglavnom pravno egzistiraju u tri oblika: kao registrirano partnerstvo (npr. nordijske države i Njemačka); kao poseban oblik partnerstva (Francuska i Belgija); i kao istospolni brak (omogućen zakonima na razini države u Nizozemskoj, Belgiji i Španjolskoj, te izvan Europe u Kanadi) i propisima manjih teritorijalnih jedinica (npr. u SAD-u). O svemu iscrpnije u: D. Jakovac – Lozić, Brak na razmeđu heteroseksualne isključivosti i homoseksualne dopustivosti, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, broj 1-2/1998, str. 143.-162., te u: M. Alinčić, Promjene u propisima o braku i drugim životnim zajednicama, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, broj 55(5)/2005., str. 1165. - 1199.

³⁸ Tako je ova materija izjednačena sa zakonskim određenjima u RH, kao i sa PoZ-om RS.

Naročito zanimljiva uređenja pojma majčinstva bila su u zakonodavstvu RH. Ovakvo određenje majčinstva imao je zakon iz 1998. (čl. 52.), da bi Zakon iz 2003. donio drukčiju definiciju (čl. 53.: "Djetetovom majkom smatra se žena koja ga je rodila"), da bi ponovno, Zakonom o izmjenama i dopunama iz 2004. godine bila vraćena prvotna definicija ("Djetetova majka jest žena koja ga je rodila" - "Narodne novine" broj 17/04, čl. 6.).

Čl. 109. st. 1. PoZ RS glasi: "Djetetova majka je žena koja ga je rodila".

³⁹ V.: D. Hrabar, Marginalije uz proturječnosti i pravne praznine pojedinih obiteljskopravnih instituta, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 3-4, 2005., str. 645.

⁴⁰ Ta odredba glasi: "Iznimno, žena koja je rodila dijete začeto iz jajne stanice druge žene može osporavati svoje materinstvo ako je u postupku medicinski pomognute oplodnje dijete začeto bez njene pisane suglasnosti."

ma kada je dijete rođeno prije isteka tristo dana od prestanka majčina prethodnog braka. Važnost ovakve odredbe ogleda se u dvjema činjenicama: da je uzeto razdoblje od tristo dana (kao najduže trajanje trudnoće), te da je napušteno uređenje iznimke – kada muž majke iz kasnijeg braka s njezinim pristankom prizna dijete kao svoje.⁴¹

Inače, zakonsko poboljšanje je i podrobnije i sustavnije uređivanje priznanja majčinstva i očinstva. PoZ nije posebno uređivao priznanje majčinstva, pa se ono određivalo primjenom analogije. Priznanje majčinstva i očinstva obuhvaća odredbe (čl. 56-71) o tijeku postupka, načinu priznanja, ovlastima tijela (subjekata) pred kojima se priznanje daje ili koja daju suglasnost, o rokovima i dr.⁴² Priznanje se može obaviti i pred javnim bilježnikom, a izostavljena je dosadašnja mogućnost priznanja preko opunomoćenika (čl. 56.). Za upis priznanja majčinstva u matične knjige rođenih potrebna je prethodna suglasnost skrbničkoga tijela te pristanak djeteta starijeg od 14 godina a koje je sposobno shvatiti značenje priznanja (čl. 60.); za priznanje očinstva potrebna je suglasnost skrbničkoga tijela, a propisana dob djeteta koje može dati pristanak na to priznanje je navršenih 14 godina (prije: 16 godina).

Djetetovo pravo na tužbu za utvrđivanje majčinstva ili očinstva nije ograničeno rokom (čl. 72. st. 1.). Po odredbi PoZ-a, čl. 120. st. 1. – dijete tužbu radi utvrđivanja očinstva može podnijeti do navršene 25. godine života. Nova uređenja su i u sljedećim priznavanjima: prava na osporavanje majčinstva ženi koja se smatra majkom djeteta (čl. 80. st. 3.); prava na tužbu muškarcu koji sebe smatra ocem djeteta a kojim osporava bračno očinstvo (čl. 84.); mogućnosti podnošenja tužbe za utvrđivanje majčinstva i očinstva nakon smrti pretpostavljenog roditelja a protiv nasljednika (čl. 77.); te mogućnosti osoba ma s pravnim interesom da nastave postupak za osporavanje majčinstva i očinstva ako je podnositelj tužbe umro (čl. 86.).

Isto tako detaljnije se uređuje majčinstvo i očinstvo djece začete uz medicinsku pomoć. I dok je prethodni PoZ propisivao samo utvrđivanje i osporavanje očinstva djece začete "vještačkim putem", ObZ (čl. 89. i 90.) propisuje utvrđivanje ili osporavanje i majčinstva i očinstva djece začete "u postupku medicinski pomognute oplodnje"⁴³. Iako je važan i ovakav pomak, smatramo da bi što prije trebalo donijeti posebne propise i o oplodnji uz medicinsku pomoć kako bi se uredila važna pitanja zaštite ljudskog dostojanstva.

⁴¹ Spomenute činjenice nisu postojale u PoZ-u, čl. 106. st. 3. je glasio: "Ako je dijete rođeno u kasnijem braku majke, ali prije isteka roka od 270 dana po prestanku njenog prethodnog braka, ocem će se smatrati muž majke iz prethodnog braka, osim ako muž majke iz kasnijeg braka sa njenim pristankom prizna dijete za svoje."

⁴² O nekim pravima izvanbračne djece stajalište sudske prakse: "Vanbračno dijete može i nakon smrti navodnog vanbračnog oca podnijeti tužbu za utvrđivanje vanbračnog očinstva protiv njegovih nasljednika jer za tu tužbu dijete ima osim statusnog i nasljedno pravni interes." (Presuda Vrhovnog suda F BiH, br. Rev. 189/97. od 28.1.1998., Bilten sudske prakse Vrhovnog suda F BiH, Sarajevo, 1/1998., str. 31.

⁴³ U sklopu ljudske prokreativne problematike iznimno kompleksna i osjetljiva materija tzv. medicinski pomognute oplodnje u sebe uključuje niz etičkih, medicinskih, pravnih, svjetonazorskih, ali i terminoloških pitanja. (O definiciji medicinski pomognute oplodnje v.u.: M. Alinčić i dr., nav. dj. str. 221. bilj. 133., a o oplodnji uz medicinsku pomoć u sklopu prava na tjelesni integritet u: N. Gavella, Osobna prava, I. dio, Zagreb, 2000., str. 107. i 108.). Iako sam termin podrazumijeva i niz postupaka i radnji koje prethode spajanju jajne i sjemene stanice, ističemo stajalište po kojima bi, u humanoj reprodukciji prikladniji izraz bio "medicinski pomognuto začće", jer bi se time više naglasio početak novog života, a ne (pasivan) položaj žene; dok neki autori (usp. M. Mladenović, S. Panov, nav. dj., str. 322. i 323.) zagovaraju i koriste termin "medicinski asistirano roditeljstvo", koji u sebi uključuje i fertilizaciju i gestaciju.

janstva i novog života⁴⁴ u kontekstu humane reprodukcije, te barem donekle onemogućile zlorabe i razne manipulacije genetskim materijalom.⁴⁵

Zakonodavac, radi djelotvornije zaštite prava i interesa djece naglašava ulogu centra za socijalnu skrb, odnosno odgovarajuću županijsku (kantonalnu) ili općinsku službu, a ako se osim povrede prava, radi i o kršenju ljudskih prava i temeljenih sloboda članova obitelji i posebno dobrobiti djeteta, mjerodavni subjekti će to prijaviti Instituciji Ombudsmana Federacije BiH i po potrebi zatražiti sudjelovanje u postupku.

U dijelu kojim se uređuje institut posvojenja, zakon donosi nove odredbe kojim se utvrđuje obveza posvojitelja da upozna posvojčce s činjenicom posvojenja (sukladno dječjem pravu da zna tko su mu roditelji), najkasnije do njegove sedme godine života, odnosno odmah nakon zasnivanja posvojenja ako je posvojeno starije dijete.⁴⁶ Uređena je nemogućnost posvojenja djeteta prije proteka tri mjeseca od dana njegova rođenja, djeteta maloljetnih roditelja (u pravilu) kao i nepoznatih roditelja prije proteka 3 mjeseca od napuštanja djeteta (čl. 94.), a unesene su i određene novosti u samom tijeku postupka zasnivanja posvojenja.

Posvojiti može osoba koja je u životnoj dobi od 25 do 45 godina i da je od posvojčeta starija najmanje 18 godina. Iznimno, ako postoje osobno opravdani razlozi, posvojitelj može biti i osoba koja je starija od 45 godina, ali da dobna razlika između posvojitelja i posvojčeta ne bude veća od 45 godina.⁴⁷ Osim navedenog, zakon donosi novinu kojom je kod potpunog posvojenja (čl. 101.) predviđeno da se može posvojiti dijete uzrasta do 10 godina života, čime se i djeci starijoj od 5 godina omogućuje da budu posvojena.⁴⁸

Povećan je broj slučajeva u kojima za posvojenje nije potreban pristanak roditelja posvojčeta (čl. 99.), a uz određene uvjete omogućeno je posvojenje i izvanbračnim partnerima (čl. 102. st. 2. i čl. 104. st. 2.).

Inače, prije donošenja rješenja o zasnivanju posvojenja⁴⁹, skrbničko tijelo će smjestiti dijete u obitelj budućih posvojitelja na razdoblje od 6 mjeseci, a u tom vremenu će dijete biti pod posebnim nadzorom tog tijela, kako bi se utvrdilo je li to posvojenje za dijete "u njegovom najboljem interesu" (čl. 110. st. 2. Zakona).

Odredbe o pravima i dužnostima roditelja i djece⁵⁰ uređene su posebno, kao jedna cjelina (čl. 124.-159.). Dječja prava sada su uređena na prvom mjestu i poimenično na-

⁴⁴ O stajalištima kada počinje ljudski život, od kada mu pripada pravo na slobodu i ljudsko dostojanstvo vidjeti u: T. Matulić, Pobačaj: drama savjesti, Zagreb, 1997., str. 61.-113. U sklopu ove problematike, pojedina stajališta proglašavaju se "liberalnima" ili "konzervativnima", ovisno o odnosu snaga na društvenoj sceni, pa se i medicina često stavljala u službu ideologija i protunatalnih politika, riskirajući da bude pretvorena u instrument politike ili postojećeg mentaliteta – usp. V. Valjan, Bioetika, Sarajevo – Zagreb, 2004., str. 162.

⁴⁵ Napominjemo da je još uvijek na snazi Zakon o uslovima i postupku za prekid trudnoće ("Službeni list SR BiH", broj 29/77 i 12/87) koji ne odgovara suvremenim promjenama i duhu vremena.

⁴⁶ Čl. 92. ObZ-a. Smatramo da je zakonska formulacija "do njegove sedme godine života" nejasna, jer se ne zna misli li se na početak ili završetak sedme godine.

⁴⁷ Čl. 96. st. 1. i 3. ObZ-a.

⁴⁸ PoZ je dopuštao potpuno posvojenje do pete godine života djeteta. Čl. 154. glasi: "Potpuno usvojiti se može samo dijete uzrasta do 5 godina koje nema žive roditelje, ili su mu roditelji nepoznati, a više od jedne godine ne zna im se mjesto boravka, ili čiji su roditelji pred nadležnim organima starateljstva pristali da njihovo dijete bude potpuno usvojeno."

⁴⁹ Novim uređenjem detaljno se navodi sadržaj izreke rješenja o zasnivanju posvojenja. Prethodnim propisom (čl. 164.) bilo je navedeno da "rješenje o zasnivanju nepotpunog usvojenja sadrži sporazum o preimenu usvojenika i o nasljednim pravima..."

⁵⁰ Dosadašnji izraz "roditeljsko pravo" zamijenjen je hrv. izrazom "roditeljska skrb" (hrv. jezik), odnosno izrazom "roditeljsko staranje" (verzija na bošnjačkom i srpskom jeziku).

vedena: pravo na skrb o životu, zdravlju i razvoju osobnosti; pravo živjeti s roditeljima⁵¹, a ako ne živi s roditeljima pravo je djeteta održavati osobne odnose i izravne kontakte s roditeljem s kojim ne živi; pravo na zaštitu od nezakonitog miješanja u njegovu privatnost i obitelj; pravo na izražavanje i uvažavanje vlastitog mišljenja, sukladno uzrastu i zrelosti; pravo na traženje zaštite vlastitih prava pred nadležnim tijelom; pravo na posebnog skrbnika; pravo na obrazovanje⁵²; na izbor škole i zanimanje, sukladno svojim sposobnostima i sklonostima, te pravo na zaposlenje koje nije štetno za njegovo zdravlje i razvoj.

Kao posebnu novost ističemo odredbu čl. 127., kojom dijete u obitelji ima pravo na zaštitu od svih oblika nasilja, zlouporebe, zlostavljanja i zanemarivanja⁵³, a roditelji su dužni čuvati dijete od "ekonomske eksploatacije, seksualne zloporebe i svih drugih asocijalnih pojava" (čl. 134. st. 2.)

Za određivanje načina održavanja osobnih odnosa i kontakata djeteta i roditelja (koji ne žive skupa) nadležan je sud (a ne kao prije skrbničko tijelo) i on će pri tome ponajprije voditi računa o interesu djeteta (čl. 144. i 145. ObZ-a), a uređena je i mogućnost kontakata djeteta s bakom i djedom, između djece koja ne žive s istim roditeljem, te između djeteta i drugih osoba (čl. 148.). Ako dijete ostane živjeti samo s jednim roditeljem, uređena je mogućnost da u pravilu i roditelj s kojim dijete ne živi u većoj mjeri sudjeluje u skrbi tog djeteta (brigom o zdravlju, školovanju, zastupanju, donošenju odluka i sl. - čl. 142.). Sud će u žurnom postupku odlučivati o daljnjem skrbi djeteta u slučaju smrti roditelja s kojim je dijete živjelo ili koji se sam brinuo o djetetu ili je čuvanje i odgoj povjerio drugoj osobi, te kada se dijete bez pravne osnove nalazi kod druge osobe koja sprječava roditelja da ostvaruje roditeljsku skrb (čl. 144. ObZ-a).

⁵¹ O nekim segmentima odnosa roditelja i djece v. kod Z. Raboteg – Šarić: Komunikacija između djece i roditelja, u: S. Balaban (ur.): Hrvatska obitelj na prekretnici, Zagreb, 2001., str. 225. – 231. Posebice su za djecu važni stilovi roditeljskog odgoja na temelju kojih je D. Baumring utvrdila dvije ključne dimenzije roditeljstva: 1. emocionalna toplina i roditeljsko razumijevanje, tj. količina potpore, ljubavi i ohrabivanja prema djeci, nasuprot neprijateljstvu, prosudivanju i odbacivanju, i 2. roditeljski nadzor i roditeljski zahtjevi – kombinacija ovih dimenzija daje četiri opća stila roditeljstva: autoritativni, autoritarni, popustljivi i zanemarujući stil.

⁵² Prema čl. 2. Prvog protokola Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda "država će poštovati pravo roditelja da osiguraju odgoj i poučavanje u skladu sa svojim vjerskim filozofskim uvjerenjima" (Navedena Konvencija iz 1950. godine sastavni je dio Ustava BiH iz 1995. godine i izravno se primjenjuje u BiH od dana potpisivanja i stupanja na snagu tog Ustava).

⁵³ Na žalost, svjedoci smo sve češćih slučajeva različitih oblika nasilja, zloporebe, zlostavljanja... djece, u svijetu a i oko nas, što je i dovelo do normiranja njihovih zabrana. Oblici kršenja dječjih prava u ovom kontekstu su različiti: tjelesno nasilje je onaj oblik nasilja koji za posljedicu ima tjelesnu povredu; a duševno nasilje jeste kada se dijete vrijeđa, omalovažava, izbjegava, kao i u slučajevima nasilja između ostalih članova obitelji pred djetetom; spolno iskorištavanje djeteta je i kazneno djelo; izrabljivanje djeteta locirano je ponajprije u gospodarskoj sferi; dopuštanje djetetu konzumiranja alkoholnih i drugih opojnih sredstava; ignoriranje na različite načine; navođenje djeteta na društveno neprihvatljivo ponašanje; napuštanje djeteta; nestvaranje uvjeta za zajednički život; nasilna promjena imena ili vjeroispovijesti djeteta; prodaja vlastitog djeteta, kažnjavanje itd. Pravo na zaštitu od nasilja od roditelja i ostalih srodnika povezano je s pravima djeteta na zdravlje i s njegovim pravom na čast i ugled, sukladno čl. 16. Konvencije o pravima djeteta (1989.). Usp. M. Alinčić, A. Bakarić Abramović, V. Belajec, D. Hrabar, B. Hrvatinić, D. Jakovac-Lozić, A. Korać, Obiteljski zakon..., nav. dj., str. 144.-149. ObZ predviđa i novčane kazne za pravnu osobu odnosno ustanovu, ako ne izvjesti skrbničko tijelo o povredi dječjih prava, a naročito o nasilju, zlostavljanju, spolnim zloporabama i zanemarivanju djeteta; te ako ne odstrani osobu koja se nasilnički ponaša ili od koje prijeti opasnost od nasilničkog ponašanja, a novčane kazne (od 500 do 3.000 KM) su predviđene i za odgovorne osobe u pravnoj osobi odnosno ustanovi (usp. čl. 383. st. 1. i 2.).

Ako roditelji ugrožavaju interes djeteta, zanemaruju podizanje, odgoj i izobrazbu djeteta sud će u izvanparničnom postupku roditelju oduzeti pravo da živi s djetetom (čl. 153.).

Roditelju koji zlouporabom svojih prava, grubim zanemarivanjem svojih dužnosti, napuštanjem djeteta ili neskrbljenjem o djetetu s kojim živi – očito stavlja u opasnost sigurnost, zdravlje ili moral djeteta, ili koji ne zaštititi dijete od ovakvog ponašanja drugog roditelja ili druge osobe, sud će u izvanparničnom postupku oduzeti roditeljsku skrb (čl. 154. Zakona).

Štiteći imovinska prava i interese djeteta, ObZ uređuje obvezu roditelja, da na zahtjev skrbničkoga tijela polažu račune o upravljanju imovinom djeteta, te o prihodima koji se ostvaruju za potrebe djeteta. U svrhu zaštite imovinskih interesa djeteta skrbničko tijelo donosi odluku o stavljanju roditelja u položaj skrbnika, čime se postiže djelotvornija zaštita djeteta.⁵⁴ U istom smislu je i nova odredba čl. 266. st. 2. kojom je predviđeno da roditelji mogu poduzimati procesne radnje pred sudom ili drugim tijelima, a koje se odnose na imovinu djeteta samo s odobrenjem mjerodavnog skrbničkog tijela.

Kao dječje dužnosti Zakon navodi dužnost poštovanja roditelja i ostalih članova obitelji, te dužnost pomaganja roditeljima (čl. 128.).

4. Imovinski odnosi, postupovna pravila

Za razliku od dosadašnjeg uređenja imovinskih odnosa bračnih partnera⁵⁵, po kome je njihovu imovinu činila posebna i zajednička imovina, ObZ tu imovinu definira kao bračnu stečevinu⁵⁶ i posebnu imovinu.⁵⁷ Bračnu stečevinu (čl. 251.) čini: imovina koju su bračni partneri stekli radom za vrijeme trajanja bračne zajednice, kao i prihodi iz te imovine; darovi trećih osoba (u novcu, stvarima, pružanju pomoći radom i sl.) osim ako drukčije ne proizlazi iz namjene dara ili se iz okolnosti darivanja može zaključiti da je darodavac svoj dar želio dati samo jednom od bračnih partnera; dobitak od igara na sreću; te prihodi od intelektualnog vlasništva ostvareni za vrijeme trajanja bračne zajednice. Sva ostala imovina – ona koju su bračni partneri unijeli u brak ili su je za vrijeme braka stekli na pravnom temelju drukčijem od stjecanja bračne stečevine (usp. nasljeđivanje, darovanje) je posebna imovina.

Bračna stečevina je po zakonskom imovinskom režimu suvlasništvo obaju bračnih partnera (u jednakim dijelovima)⁵⁸, ali po ugovornom režimu predviđeno je da bračni

⁵⁴ PoZ je u čl. 101. uređivao da u ovakvim situacijama odluku hoće li se roditelj u pogledu upravljanja imovinom djeteta staviti u položaj skrbnika, odlučuje sud u izvanparničnom postupku, a na zahtjev skrbničkog tijela.

⁵⁵ O nekim pitanjima imovinskih odnosa bračnih partnera po dosadašnjem zakonu navodimo sudsku praksu: "Prilikom utvrđivanja odgovornosti bračnih drugova za dugove koje je preuzeo jedan od njih prema trećim licima za vrijeme trajanja bračne zajednice, bitno je utvrditi u koju svrhu su utrošena pozajmljena sredstva" (npr. za tekuće potrebe bračne zajednice) (Presuda Kantonalnog-županijskog suda u Mostaru, Gž-313/03, od 14. 8. 2003., Preneseno iz: Sudska praksa, Sarajevo, br. 1/2004, str. 26.).

⁵⁶ Novim izrazom "bračna stečevina" koji je sadržajno širi, zamjenjuje se izraz iz PoZ-a "zajednička imovina".

⁵⁷ Kao i PoZ BiH i PoZ RS tu imovinu dijeli na posebnu zajedničku; a ObZ RH je definira kao bračnu stečevinu i vlastitu imovinu (usp. čl. 248.)

⁵⁸ Po PoZ-u je postojala mogućnost da bračni drugovi zajedničku imovinu sporazumno podijele. Tako sudska praksa: "Kada su bračni drugovi zajedničku imovinu podijelili sporazumno van suda u skladu sa odredbama člana 266. Porodičnog zakona ne može se tužbom zahtijevati dioba te imovine primjenom odredaba čl. 267. i 268. Porodičnog zakona" (Presuda Vrhovnog suda F BiH, br. Rev-50/97 od 31. 7. 1997., Bilten sudske prakse Vrhovnog suda F BiH, Sarajevo, br. 1/1998., str. 31.

partneri mogu bračnim ugovorom u formi javnobilježničkog akta i drukčije urediti⁵⁹ svoje odnose vezane za postojeću ili buduću imovinu.⁶⁰

Radi sprječavanja zaobilaženja domaćeg prava, bračnim partnerima je odredbom čl. 260. propisana zabrana ugovaranja primjene prava druge države na imovinske odnose.

ObZ donosi i nova postupovna pravila za sudove kada u posebnim parničnim i izvanparničnim postupcima, te posebnim postupcima ovrhe i osiguranja, odlučuju o različitim sporovima. U postupcima pred sudom naglašena je potreba žurnog rješavanja sporova, te potreba zaštite prava i interesa djece i drugih osoba koje se same nisu sposobne brinuti o sebi i o svojim pravima i interesima (čl. 268. i 269.). Tako se u posebnim parničnim postupcima rješavaju bračni sporovi (sporovi o utvrđivanju postojanja ili nepostojanja braka, o poništenju i razvodu braka) i sporovi iz odnosa roditelja i djece (sporovi o utvrđivanju ili osporavanju materinstva ili očinstva; sporovi o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti, o načinu održavanja odnosa i izravnih kontakata djeteta s roditeljem i o roditeljskoj skrbi; te sporovi o uzdržavanju djece) – (čl. 272.-311. Zakona).⁶¹ Kao novosti u uređivanju materije posebnih parničnih postupaka navest ćemo odredbu čl. 272. po kojoj se radnje u postupcima bračnih sporova i sporova iz odnosa roditelja i djece poduzimaju žurno⁶², a u tim postupcima kao i postupcima ovrhe uređenim ovim zakonom u prvom stupnju postupka sudac pojedinac specijaliziran za te sporove, a u drugostupanjskom postupku sudi vijeće sastavljeno od tri suca, od kojih je jedan specijaliziran za ovu vrstu sporova (čl. 275. st. 1. i 2.). Sadržajno novim normama u maternitetskim i paternitetskim postupcima uređeno je izvođenje dokaza medicinskim vještačenjem analizom DNK, žurnost postupka, te sprječavanje izbjegavanja podvrgavanja tom vještačenju (čl. 302. i 303.). Izvanparnični postupci (čl. 312.-356.) su: postupak za oduzimanje i vraćanje poslovne sposobnosti; postupak za davanje dozvole za sklapanje braka; novouređeni postupak za oduzimanje prava roditelju živjeti s djetetom

⁵⁹ Stupanje na snagu bračnog ugovora ovisi o trenutku njegova sklapanja. Ako je sklopljen prije braka stupit će na snagu sklapanjem braka, a ako je sklopljen nakon sklapanja braka, on stupa na snagu činom sklapanja. O bračnom ugovoru u zakonodavstvu RS vidjeti kod: S. Stjepanović, Bračni ugovor, Srpska pravna misao, Banja Luka, br. 1-4/2001., str. 297. - 305.

⁶⁰ Novi način uređivanja imovinskih odnosa bračnih partnera, te uvođenje bračnog ugovora uglavnom je posljedica uvođenja tržišnih (kapitalističkih) društvenih odnosa, čime se, htjeli mi priznati ili ne, veća pozornost daje imovini, posebice u slučajevima mogućeg prestanka bračne zajednice. Međutim, to ima i pozitivnih strana, jer se stvaraju pretpostavke za lakše i brže rješavanje kasnijih imovinskih sporova, te otklanjaju moguće zloporabe i posljedice ciljanih konflikata usmjerenih ponajprije na stjecanje imovinske koristi. Pored veće financijske i pravne sigurnosti koje donosi bračni ugovor, kao nedostatke mogli bismo navesti one psihološke naravi – narušavanje povjerenja i same suštine braka. O svemu detaljnije v. u.: I. Majstorović, Bračni ugovor – novina hrvatskoga obiteljskog prava, Zagreb, 2005., str. 168.-220.

⁶¹ U PoZ nisu bile uvrštene odredbe koje uređuju parnice iz obiteljskih odnosa, već u Zakon o parničnom postupku ("Službene novine Federacije BiH", br. 42/98 i 3/99): odredbe o bračnim sporovima (utvrđivanje postojanja ili nepostojanja braka, poništenje braka ili razvod braka), te o sporovima za utvrđivanje odnosno osporavanje očinstva i materinstva. Novi Zakon o parničnom postupku ("Službene novine Federacije BiH", br. 53/03) nema takvih odredbi jer predviđa njihovo uređivanje u novom tj. Obiteljskom zakonu, a do donošenja tog zakona uređeno je da se primjenjuju odredbe čl. 404. do 424. Zakona o parničnom postupku iz 1998. godine.

⁶² Ta žurnost ogleda se obvezi održavanja ročišta za glavnu raspravu u roku 15 dana od dana prijema tužbe ili zahtjeva u sudu; u obvezi donošenja presude prvostupanjskog suda najkasnije u roku 15 dana od dana zaključenja glavne rasprave, te u obvezi drugostupanjskog suda da o žalbi protiv odluke iz prvostupanjskog postupka odluči u roku 15 dana od dana primitka žalbe.

i postupak za oduzimanje i vraćanje roditeljske skrbi; te novouređeni postupak za stjecanje poslovne sposobnosti malodobnika koji je postao roditelj.⁶³ Posebni postupci ovrhe i osiguranja (uređeni u čl. 357.-379.) su: postupak ovrhe radi predaje djeteta roditelju s kojim će dijete živjeti; postupak ovrhe radi održavanja osobnih odnosa i izravnih kontakata djeteta s roditeljem; postupak ovrhe radi uzdržavanja te postupak za određivanje mjera osiguranja radi uzdržavanja. U odredbama o postupku ovrhe radi predaje djeteta roditelju s kojim će dijete živjeti (čl. 361. – 368.) uređena je mjerodavnost suda, predaja djeteta i zaštita djetetovih interesa osigurava se uređivanjem (navođenjem) osoba od kojih se može oduzeti dijete, te konkretna sredstva ovrhe.

Osim nabrojenih novih postupovnih odredaba, ObZ kao novost inicijalno uređuje i posebni postupak zaštite od nasilničkog ponašanja u obitelji (čl. 380.-382.), kojim se propisuje tko ima pravo na zaštitu, nositelji zaštite, te žurnost postupka. Podrobnije uređivanje predviđa se posebnim federalnim zakonom (tj. Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji).⁶⁴

Sukladno Zakonu o notarima,⁶⁵ ObZ uređuje nadležnosti službe javnog bilježništva.⁶⁶ Tako je čl. 24. st. 2. predviđeno da punomoć koju za sklapanje braka daje budućim bračnim drug trećoj osobi mora biti ovjerena od strane suda ili javnog bilježnika. Pred javnim bilježnikom može se priznati majčinstvo i očinstvo (čl. 56. st. 1.), a izjava o pristanku majke djeteta za upis priznanja očinstva u matičnu knjigu rođenih može se dati i pred javnim bilježnikom (čl. 62.). Isto tako, po odredbama čl. 238. i 245. Zakona, sporazum o visini, odnosno o povišenju doprinosa za uzdržavanje djeteta roditelji mogu sklopiti i pred javnim bilježnikom u formi obrađene isprave. Posebice, ističemo ovlasti javnog bilježnika glede sklapanja bračnog ugovora, jer je preduvjet pravovaljanosti tog ugovora nužno da je isprava obrađena kod javnog bilježnika⁶⁷ (čl. 258. ObZ-a).

⁶³ U vrijeme donošenja ObZ-a, izvanparnični postupci iz obiteljskih odnosa (za davanje dozvole za sklapanje braka, za produženje i prestanak roditeljskog prava, te za oduzimanje i vraćanje roditeljskog prava) uređeni su Zakonom o vanparničnom postupku ("Službene novine Federacije BiH", broj 2/98 - čl. 74. - 90.).

⁶⁴ I danas se položaj žene u BiH ocjenjuje nezadovoljavajućim, podrazumijevajući ekonomsku situaciju, otežan pristup kod zapošljavanja te njihovo sudjelovanje u politici. Nasilje nad ženama i dalje je rašireno, kao i trgovina ženama, tako da je BiH danas ne samo zemlja tranzita već i zemlja podrijetla trgovine ženama. Usp. Izvješće o stanju ljudskih prava u BiH za 2005. koje je podnio Helsinški odbor za ljudska prava u BiH 17. siječnja 2006. godine (V. <http://www.pincim.info/bih/opsirnije.asp?ID=35620>, preuzeto 18. 1. 2006.).

⁶⁵ Zakon o notarima ("Službene novine Federacije BiH", broj 45/02), te Zakon o notarima (RS) ("Službeni glasnik RS", broj 86/04 i 2/05), kao i prethodni (nikad provedeni) Zakon o javnom bilježništvu ("Službene novine Federacije BiH", broj 49/99), na prostor BiH nastoje uvesti novu pravničku profesiju javnog bilježništva. Usprkos očitoj koristi i potrebi uvođenja te javne službe (jačanje pravne sigurnosti, brže i efikasnije rješavanje zahtjeva građana, rasterećenje sudova i drugih državnih tijela, otvaranje dosta atraktivnih radnih mjesta...) postupak provedbe zakona ne ide predviđenim i željenim tijekom. Naime, početak primjene Zakona o notarima (za F BiH) predviđen je 29. ožujka 2004. godine, ali do današnjeg dana (konac siječnja 2006.) još nisu izabrani odnosno imenovani javni bilježnici.

⁶⁶ Za razliku od federalnog Zakona o notarima, koji koristi latinski naziv za tu službu, ObZ u inačici na hrvatskome jeziku koristi domaći izraz "javno bilježništvo". Time se, zbog nesustavnog i neusklađenog lektoriranja zakonskih tekstova došlo u malu terminološku zbrku, kakvih, nažalost ima u mnoštvu sličnih slučajeva.

⁶⁷ Člankom 73. Zakona o notarima poimenično su (st. 1.) nabrojeni pravni poslovi koji za svoju pravnu valjanost zahtijevaju notarsku obradu isprava. Ti pravni poslovi odnose se na:

"1. pravne poslove o reguliranju imovinskih odnosa između bračnih drugova, kao i između osoba koje žive u vanbračnoj životnoj zajednici; 2. raspolaganja imovinom malodobnih i poslovno nesposobnih osoba; 3. pravne poslove kojima se obećava neka činidba kao poklon s tim što se nedostatak notarske forme, u ovom slučaju, nadomješta izvršenjem obećane činidbe; 4. pravne poslove, čiji je predmet prijenos ili stjecanje vlasništva ili drugih stvarnih prava na nekretninama; 5. osnivačka akta gospodarskih društava i utvrđivanje njihovih statuta, kao i svaka promjena statuta.

Pravni poslovi, za koje, protivno stavku 1. ovog članka, nisu sačinjene notarski obrađene isprave, ništavi su. Neovisno od odredbe stavka 1. ovog članka, obveze notarske obrade isprava mogu biti predviđene i u drugim zakonima."

Javno bilježništvo bi inače funkcioniralo kao latinski model, po kojem bi javni bilježnik, uz građansko i kazneno sudstvo djelovao kao posebno tijelo "preventivnog pravosuđa odnosno kao dio vanparničnog sudstva"⁶⁸ svojom neutralnošću i neovisnošću, obvezom savjetovanja i zaštite slabije i neuke strane prigodom sklapanja pravnog posla onemogućavao nastajanje sporova u svezi s tim pravnim poslom, i time u potpunosti doprinosio jačanju pravne sigurnosti u društvu.

5. Skrbništvo i uzdržavanje

Znatno je moderniziran i institut skrbništva, čime se očituje društvena osjetljivost za osobe koje se ne mogu same brinuti o svojoj osobnosti, pravima i interesima.

Skrbničko tijelo je centar za socijalni rad, županijsko-kantonalno ili općinsko tijelo (javna ustanova), ili – ako nije osnovano kao takvo – onda poslove skrbništva obavlja općinska služba kojoj je povjereno obavljanje tih poslova (čl. 5. i 162.).⁶⁹ Podrobnije je uređen postupak imenovanja skrbnika, kao i skrbnička prava i dužnosti. Tako npr. novost je da skrbnik ne može biti osoba s kojom je štićenik sklopio ugovor o doživotnom uzdržavanju, kao i uvođenje prava na mjesečnu naknadu, ovisno o radu i zalaganju u zaštiti štićenikovih prava i interesa.⁷⁰ Po novom uređenju, prigodom razrješenja skrbnika skrbničko tijelo će cijeniti mišljenje štićenika koji je to sposoban shvatiti, a skrbnik kome je prestala dužnost dužan je predati imovinu na upravljanje skrbničkome tijelu (čl. 184. st. 5.). Jednako tako, u slučaju prestanka skrbništva, na poziv skrbničkog tijela skrbnik je dužan podnijeti izvješće o radu i stanju štićenikove imovine, te predati imovinu štićeniku odnosno roditelju.

Skrbničko tijelo može čuvanje i odgoj maloljetnog štićenika povjeriti skrbniku, drugoj osobi ili ustanovi, koji su, uz skrbničke poslove, dužni izvješćivati skrbničko tijelo o svim važnijim promjenama u pogledu života, zdravlja, odgoja i obrazovanja štićenika. Novim zakonom se maloljetnom štićeniku koji je navršio 14 godina u pravilu dopušta sklapanje pravnih poslova kojim stječe prava, a za poslove kojim raspolaze imovinom ili preuzima obveze potrebno je prethodno odobrenje skrbnika (čl. 188. st. 2.). Poimenično su navedene situacije u kojima se punoljetnoj osobi oduzima odnosno ograničava poslovna sposobnost⁷¹, a skrbnik osobe kojoj je oduzeta poslovna sposo-

⁶⁸ Usp. V. Softić, Uvođenje instituta notara u Bosni i Hercegovini sa posebnim osvrtom na ulogu notara u zaključivanju pravnih poslova u porodičnopравnim odnosima, Pravo i pravda, Sarajevo, broj 2/2005., str. 196.

⁶⁹ Prema čl. 48. st. 5. Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom ("Službene novine F BiH", broj 36/99), ustanove socijalne zaštite "se osnivaju, ako propisom kantonažupanije nije drukčije utvrđeno, kao:

1. centar za socijalni rad,
2. ustanove za djecu, i to:
 - za djecu bez roditeljskog staranja,
 - za odgojno zanemarenu i zapuštenu djecu,
 - za djecu ometenu u fizičkom ili psihičkom razvoju,
3. ustanova za odrasle i stare osobe,
4. ustanova za socijalno-zdravstveno zbrinjavanje invalidnih i drugih osoba,
5. ustanova za dnevni boravak korisnika socijalne zaštite."

⁷⁰ Ovakvim uređenjem će se lakše pronalaziti osobe koje će biti voljne obavljati skrbničke poslove, te možda potaknuti okretanje prema zanimanju profesionalnog skrbništva (kao u nekim europskim zemljama).

⁷¹ Te situacije su kada osoba nije sposobna sama brinuti o svojim pravima i interesima, odnosno ako izravno ugrožava ta prava i interese zbog: duševne bolesti, zaostalog duševnog razvoja ili prekomjernog uživanja alkohola ili opojnih droga, senilnosti i dr. (usp. čl. 192. st. 1. i 2. ObZ-a).

bnost u dužnostima i pravima izjednačen je sa skrbnikom maloljetne osobe koja nije navršila 14 godina života.⁷²

Odredbama o uzdržavanju (čl. 213. - 249.) preciznije je uređen krug obveznika uzdržavanja, te navedeno da je samo punoljetno dijete⁷³ dužno uzdržavati roditelja koji je nesposoban za rad i ne može se uposliti, a nema dovoljno sredstava za život ili ih ne može ostvariti iz svoje imovine (čl. 219. st. 1.). Novost je i da se (punoljetno) dijete može osloboditi dužnosti uzdržavanja roditelja, ako ga taj roditelj bez opravdanih razloga nije uzdržavao u vrijeme kada je bio obavezan.

Novim uređenjem, izvanbračni partner može podnijeti tužbu za uzdržavanje prema drugom izvanbračnom partneru u roku jedne godine (po PoZ-u: tri godine) od prestanka izvanbračne zajednice⁷⁴; a pravo na uzdržavanje od (izvan)bračnog partnera, uz dosadašnje slučajeve, prestaje i u slučaju ako uzdržavani bivši (izvan)bračni partner zasnjuje (novu) izvanbračnu zajednicu (čl. 229. i 233. ObZ). U svrhu ubrzanja postupka, dosuđenja uzdržavanja i zaštite interesa primatelja uzdržavanja, propisana je obveza suda da utvrdi ukupan iznos sredstava potrebnih za uzdržavanje, kako bi se lakše utvrdila obveza i mogućih ostalih davatelja uzdržavanja (čl. 235.). Bolje su zaštićeni životni interesi djece – tako se radno sposoban roditelj ne može osloboditi dužnosti uzdržavanja maloljetnog djeteta (čl. 236. st. 3.), a u postupku odlučivanja o uzdržavanju punoljetnog djeteta koje je zbog bolesti, tjelesnih ili duševnih nedostataka nesposobno za rad a nema sredstava za život niti imovine, skrbničko tijelo sudjeluje u postupku radi zaštite interesa djeteta (čl. 240.). Posebno ističemo novo određenje mjesečnih davanja uzdržavanja u vidu određenog novčanog iznosa (čl. 244.), čime se zamijenio dosadašnji način određivanja u postocima od plaće, mirovine, novčane rente i sl.⁷⁵

U svrhu redovitog ispunjavanja obveze uzdržavanja zakonodavac je propisao dužnost obvezniku uzdržavanja da prigodom promjene radnog odnosa novom poslodavcu dade podatke o postojanju ovršne isprave za uzdržavanje; a poslodavcu da uzdržavanu osobu izvjesti o novom radnom odnosu obveznika uzdržavanja (čl. 247. i 248.).

6. Zaključak

Specifičan geopolitički položaj, povijesno naslijeđe i ratne posljedice (u duhovnom i materijalnom smislu) čimbenici su koji prožimaju bosanskohercegovačke društvene

⁷² U PoZ-u je ta dob iznosila 15 godina (čl. 208. st. 1.).

⁷³ Čl. 234. PoZ-a je glasio:

“Djeca su dužna da izdržavaju svoje roditelje koji su nesposobni za rad, a nemaju dovoljno sredstava za život ili ih ne mogu ostvariti iz svoje imovine.”

Obveza maloljetne djece odnosila se na maloljetnike s navršених 15 godina života koji su radom ostvarivali prihode, ali i na maloljetnike mlađe od 15 godina, koji imaju imovinu i prihode od te imovine. Usp. I. Babić, Komentar Porodičnog zakona, Sarajevo, 1990., str. 549.

⁷⁴ O nekim odnosima izvanbračnih partnera zanimljivo je stajalište sudske prakse iz RH: “Činjenica što je tužiteljica kao izvanbračni drug za vrijeme trajanja izvanbračne zajednice koja je kasnije raskinuta obavljala poslove zajedničkog domaćinstva, pa i njegovala tuženika za vrijeme njegove bolesti, te tražile svoja sredstva za potrebe zajedničkog domaćinstva izraz je porodične solidarnosti izvanbračnih drugova i ne pripada joj pravo na naknadu za taj rad i uložena sredstva. (Odluka Žup. suda Bjelovar, GŽ-1757/99., od 28. 10. 1999., Izvor: Izvor odluka Vrhovnog suda RH, 2000-1, Preuzeto iz: M. Alinčić i dr., Obiteljski zakon, tekst zakona s napomenama..., nav. dj., str. 5.).

⁷⁵ Tako je konačno napušten za sudove mukotrpan i nezahvalan posao izračunavanja postotaka od npr. plaće, a da i ne spominjemo situacije kada jedan davatelj uzdržavanja ima obvezu uzdržavanja prema više primatelja uzdržavanja. I čl. 256. c. PoZ-a je uređivao da postotak “... ne može biti manji od 15% za svako izdržavano lice, a procenat za sva lica koja traže izdržavanje ne može biti veći od 50%”.

(ne)prilike⁷⁶ i stvaraju ozračje koje je često kočnica optimizmu, napretku i boljitku.⁷⁷ Zapleteni suprotnostima i različitim životnim interesima koje međunarodni čimbenici (ne)artikulirano vrednuju⁷⁸, narodi i građani BiH su sve svjesniji da njihova budućnost mora ovisiti ponajprije od njih samih.

U sve većoj mjeri se kao jedini način suživota nameće provedba nacionalne i građanske jednakopravnosti, izgradnja pravičnog i jednostavnog državnog ustrojstva te jamčenje prava i sloboda za sve građane. Jednako tako, jačanje pravnog i socijalnog statusa braka, odgovornog roditeljstva i ponajviše obitelji pridonijet će ozdravljenju društva i afirmaciji svih humanih vrednota.⁷⁹ Jer, obitelj kao prirodna i temeljna društvena zajednica izvorni je i najprikladniji okvir za nastanak, rođenje, podizanje i zaštitu ljudskog života. Ona objedinjuje bitne društvene funkcije: stvaranje i održavanje života, odgoj djece, unaprijeđenje društvenog i kulturnog života, proizvodnja i gospodarenje sredstvima za život, stvaranje vrijednosnog sustava i očuvanje moralnog poretka, njegovanje domoljubnih osjećaja, te promicanje slobode mišljenja, savjesti, vjeroispovijesti i ljubavi prema svim ljudima.⁸⁰ Zanimljiva je povezanost i međusobno prožimanje zajednica obitelji i društva. Društvo u svom početnom obliku obrise dobiva u obitelji, kao preduvjetu svoga postojanja: sigurna i stabilna obitelj jamstvo su opstanka i svekolikog prosperiteta društva, a istodobno egzistencija i zrelost obitelji zahtijevaju organizirano i stabilno društvo. Smisao i budućnost obiju zajednica temelji se na poštivanju i zaštiti života i ljudskog dostojanstva⁸¹, iz čega proistječu sva temeljna ljudska prava i svi humani dosezi suvremenih društava.⁸²

⁷⁶ Prema godišnjem Izvješću o stanju ljudskih prava u BiH koji je 17. siječnja 2006. godine podnio Helsinški odbor za ljudska prava, u BiH npr. 5,6 posto djece nije obuhvaćeno osnovnim obrazovanjem, a stanje u području dječjih prava nije ohrabrujuće – aktualne su podjele djece po etničkom načelu, što je posebno izraženo u obrazovanju. Djeca su sve češće žrtve pedofilije, nasilja u obitelji, pa čak i trgovine organima. Usp. <http://www.pincom.info/bih/opsirnije.asp?ID=35620>. (preuzeto 18. 1. 2006.).

⁷⁷ Prema Gallupovom (Gallup International Association) svjetskom istraživanju, provedenom koncem 2005. godine na uzorku od 52.000 ispitanika koji predstavlja 2,1 milijardu svjetskog pučanstva o očekivanjima kakva će biti iduća godina, građani BiH prednjače po izraženom pesimizmu i apatiji, što je zoran pokazatelj stvarnih društvenih prilika. (Sadržaj s Interneta: www.poslovni.hr. 1969. aspx-67k, od 23. 1. 2006.).

⁷⁸ Građani BiH su iskreno očekivali učinkovitu pomoć međunarodne zajednice, iako "ni svijet ne stoji dobro". O odvažnim i upozoravajućim analizama globalnoga svjetskog stanja i suvremenih negativnih tendencija v. u: S. Kulić, *Neoliberalizam kao socijaldarvinizam, Rat za dominaciju ili bolji svijet*, Zagreb, 2004. On ističe da "zapađni model života svijetu nudi nasilje, raščovječivanje..., iskorjenjivanje morala i etike", "globalnu diktaturu umjesto različitosti života" (str. 19.); "o sudbini svijeta odlučivat će... elite koje grade svoju moć na monopolu nad informacijama" (str. 20.); "sila uređuje pravo, a ne pravo silu" (str. 36.). I dok "Svijet za gladne izdvaja jedan dolar godišnje, a za oružje 129 dolara" (str. 42.), "sabijanje svijeta u pretpovijest ljudskosti nikada nije bilo jače od ovoga danas i sutra" (str. 67.), a "sve manji broj bogatih i moćnih postaje sve većim vlasnikom svega u svijetu: prostora i dobara" (str. 75.). Autor vidi izlaz iz takvog katastrofičnog procesa jedino u povratku moralu, "cjelovitom poimanju i brizi za život na zemlji", ljudskom smislu i humanizmu (str. 198.).

⁷⁹ Jer, "izabirući i ostvarujući istinsko dobro u osobnome i obiteljskom životu, u ekonomskoj i političkoj stvarnosti, u nacionalnim i međunarodnim okvirima čovjek vrši vlastitu slobodu u istini", "što mu omogućuje da nadvlada moguća rastrojenja koja bilježi povijest" – Usp. Ivan Pavao II., *Sjećanje i identitet*, Split, 2005., str. 48.

⁸⁰ Usp. A. Vukasović, *Obitelj – vrela i nositeljica života*, Zagreb, 1999., str. 15. - 46.

⁸¹ Stvaranjem organizacije Ujedinjenih naroda (1945.), u njezinim dokumentima "oblikuje se" tzv. Katalog (popis) ljudskih prava, u kojem je i dostojanstvo – urođeno svojstvo ljudske osobnosti, koje treba zaštititi u svim uvjetima i okolnostima. V. J. Bakšić-Muftić, *Sistem ljudskih prava*, Sarajevo, 2002., str. 149. - 155.

⁸² Vidjeti u: T. Matulić, *Bioetika*, Zagreb, 2001., str. 395. - 397., a o iznimkama u odnosu na pravo na život u: P. van Dijk, G. J. H. van Hoof i drugi, *Teorija i praksa Europske konvencije o ljudskim pravima*, Sarajevo, 2001., str. 285. - 288.

Smatramo da novi ObZ, uz nejasnoće i nedorečenosti ima mnoštvo boljih i primjerenijih rješenja od prethodnog zakona, koja odgovaraju novonastalim društvenim prilikama i koja zahtijevaju promjene – usklađivanje i u drugim pravnim područjima. Zakonska materija je sustavnije i preglednije složena, a sva područja uređivanja su bila pod višemjesečnim povećalom svih relevantnih društvenih subjekata, stručnjaka i građana. Zakon afirmira humana načela, pravilno vrednuje i jača institucije braka i obitelji, u većoj mjeri štiti dobrobit djece i drugih osoba koje nisu u mogućnosti same skrbiti o sebi. Veća pozornost usmjerena je k uređivanju (time i otklanjanju) nasilja u obitelji, postupovnim odredbama kao i zaštiti imovinskih prava različitih kategorija osoba. Time je Zakon zadržao prepoznatljiv i neoboriv sustav vrijednosti u obiteljskim odnosima, i tako, bar za sada uglavnom “odolio” relativiziranju važnosti ljudskoga dostojanstva i života.

Donošenje ovakvog ObZ-a (kao drugog zakona za prostor jedne države) izravna je posljedica sadašnjeg ustavnog uređenja i teritorijalno-političkog ustrojstva BiH. S obzirom da je ustavno-pravno uređenje (ustrojstvo) izvan svih suvremenih pravno-političkih standarda i mogućih optimalnih rješenja, onda su i važnost, sadržaj i bitna obilježja ovog novog zakona umanjena činjenicom njegova prostornog važenja na polovici državnog teritorija. Stoga se iskreno nadamo da će najavljene ustavne promjene u BiH imati opseg i učinak koji će pridonijeti stvaranju mogućnosti jedinstvenog i kvalitetnog uređenja obiteljskih odnosa na državnoj razini, čime bi se otklonile nejasnoće i nesuglasja zbog ovakvog stanja, a bosanskohercegovačko društvo napravilo bitan pomak prema stvaranju uvjeta za prihvaćanje svih pozitivnih europskih civilizacijskih standarda.

FAMILY LAW OF THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA – CHARACTERISTICS AND NOVELTIES

Summary

With the public-law independence in 1992 Bosnia and Herzegovina started to build the legal status and social relations compatible with European surrounding. After passing the Family law (for Serbian Republic in 2002), the application of the new Family law of the Federation of Bosnia and Herzegovina in the other entity started at the end of 2005. That stopped the validity and application of the Family Law from 1979 in both entities.

The author in the article mentions the main reasons and purpose of enactment, outlines, analyzes and validates the content characteristics and novelties of the new federal law, emphasizing current doubts and some understatements of the new legal solutions.

Key words: family, regulation of the family relations, characteristics and novelties of the Family law of the Federation of Bosnia and Herzegovina.